

3.2. E. teisingumo priemonių svarba užtikrinant administracinio proceso nepertraukiamumą COVID-19 pandemijos metu

Siekiant užkirsti kelią COVID-19 plitimui, paskelbus karantiną ir įvedus veiklos ir judėjimo ribojimo priemones, įvairių rūšių teisinių procesų metu buvo pasitelktos įvairios, sukurtos dar iki pandemijos, e. teisingumo priemonės. Dar EK 2020 m. rugsėjo komunikate¹⁰⁴¹ pastebėta, kad COVID-19 pandemija parodė, kaip svarbu paspartinti reformas, kad būtų suskaitmenintos teisminių institucijų vykdomos bylų tvarkymo procedūros ir suteikta nuolatinė bei prieinama galimybė visiems kreiptis į teismą.

Pasaulyje e. teisingumas jau ir iki pandemijos buvo iš dalies realizuojamas taikant skirtingas elektronines priemones: specializuoti interneto portalai, tinklalapiai, el. paštas, e. dokumentai, e. bylos, duomenų bazės ir pan. Visos šios priemonės įgavo naują prasmę pandemijos metu, jos labai sparčiai vystėsi, tačiau viena pagrindinių priemonių užtikrinant administracinio proceso nepertraukiamumą atsižvelgiant į sveikatos apsaugos reikalavimus tapo nuotoliniai posėdžiai, kuriems organizuoti naudojamos telekonferencijos arba vaizdo konferencijos.¹⁰⁴² Kaip tik šios priemonės panaudojimas administracinėje teisenoje turėjo didžiausią svarbą COVID-19 pandemijos kontekste. Kartu Europos e. teisingumo strategija pandemijos kontekste įgavo ypatingą reikšmę.

Pažymėtina, kad įgyvendinant Europos e. teisingumo strategiją COVID-19 pandemijos pradžios momentui daugelyje Europos šalių jau buvo sudarytos sąlygos nuotoliniams teisiniams procesams.¹⁰⁴³ Norint užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimo procesą, skaitmeninant teisminius procesus visada turi būti užtikrintos pakankamos apsaugos priemonės ir tinkamos proceso procedūros, įskaitant profesinės paslapties

¹⁰⁴¹ Europos Komisija, Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje. COM(2020) 580 final, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0580&from=LT>>.

¹⁰⁴² Lietuvos teisės aktai jų neišskiria, taikoma bendra telekonferencijų sąvoka, <<http://lt.tenveo-vidео-conference-jp.com/news/difference-between-videoconferencing-and-telec-6913290.html>>).

¹⁰⁴³ Europos Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų pranešimai. Taryba; 2019–2023 m. e. teisingumo strategija (2019/C 96/04). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2019 03 13, C 96/3, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2019:096:FULL&from=HR>>.

apsaugą, o e. teisingumo priemonių taikymas turi gerbti ir užtikrinti pagrindines teises ir teisės principus, įtvirtintus ES pagrindinių teisių chartijoje ir EŽTK. Teisingumo sistemų skaitmeninimas turėtų būti pakankamai nuoseklus ir susietas su kitomis e. valdžios priemonėmis ir išlikti lankstus, kad būtų galima atsižvelgti į dažnai besikeičiančius reikalavimus, taip pat į įvairių šalių informacinių technologijų sistemų įvairovę.

Šiame mokslo studijos skyriuje remiantis COVID-19 pandemijos patirtimi užsienio valstybėse ir Lietuvoje analizuojami e. teisingumo priemonių taikymo ypatumai užtikrinant Lietuvos administracinio proceso nepertraukiamumą pandemijos metu. Pirmiausia pristatoma ir analizuojama pagrindinė e. teisingumo priemonė – nuotoliniai posėdžiai, kurie labai sparčiai vystėsi ir buvo taikomi pandemijai valdyti įvairių šalių teisingumo sistemose administracinio proceso srityje. Toliau nagrinėjama, kokius teisinio reguliavimo iššūkius COVID-19 pandemija lėmė nacionalinėje teisėje ir kaip į juos reaguota keičiant administracinio proceso teisinį reglamentavimą ir administracinių teismų praktiką. Galiausiai įvertinama, kokį poveikį COVID-19 pandemija ir jai suvaldyti priimti sprendimai turėjo Lietuvos administraciniam procesui. Kaip ir minėta, nagrinėjant e. teisingumo priemonių taikymą didžiausias dėmesys skiriamas nuotolinių administracinių bylų nagrinėjimo posėdžių organizavimui kaip pagrindinei priemonei, kurios reikšmė labiausiai išryškėjo pandemijos metu užtikrinant pagrindinius teisės principus per funkcinio ekvivalentiškumo principą.

Pažymėtina, kad šiame skyriuje tarptautiniu aspektu daugiausia nagrinėjami bendri e. teisingumo priemonių naudojimo teisiniame procese aspektai, nes dėl COVID-19 pandemijos nebuvo parengta atskirų gairių ar mokslinių tyrimų kaip tik dėl e. teisingumo priemonių naudojimo administraciniame procese, nėra atskiros Europos teismų praktikos, nagrinėjančios nuotolinio administracinio proceso ypatumus. Bendros visiems teisiniams procesams gairės ir užsienio šalių mokslininkų studijos epizodiškai mini e. teisingumo priemonių panaudojimą administracinėje teiseje tarp kitų teismo proceso rūšių, pateikiant bendras rekomendacijas. Tačiau nors šiame mokslo studijos skyriuje analizuojami kitų mokslininkų ir institucijų tyrimai epizodiškai nagrinėja e. teisingumo priemonių panaudojimą administraciniame procese, juose pabrėžiama, kad kaip tik šios rūšies procesas labiausiai yra pritaikomas skaitmenizavimui ir nuotoliniam teismų darbui.

3.2.1. Nuotoliniai posėdžiai kaip e. teisingumo priemonė administracinėje teisenoje COVID-19 pandemijos kontekste tarptautiniu aspektu

Europos Tarybos nuomone, vaizdo konferencija (dar vadinama vaizdo telekonferencija) yra interaktyvių telekomunikacijų technologijų rinkinys, leidžiantis dviem ar daugiau vietų sąveikauti vienu metu naudojant abipusį vaizdo ir garso perdavimą. Vaizdo konferencijos yra veiksminga priemonė, galinti palengvinti ir pagreitinti tarpvalstybinius procesus bei sumažinti su tuo susijusias išlaidas. Europoje e. teisingumo kontekste vaizdo konferencijos jau egzistuoja ir buvo plačiai naudojamos nacionaliniu lygmeniu, ir tai galima plėtoti Europos lygiu ir kaip integruotą Europos *e-Justice* portalo dalį.¹⁰⁴⁴

Tarptautinės teisininkų komisijos rekomendacijos teisininkams¹⁰⁴⁵ papildo bendresnes gaires dėl teismų darbo COVID-19 pandemijos metu¹⁰⁴⁶ bei pateikia išsamią analizę ir rekomendacijas dėl vaizdo konferencijų ir panašių technologijų naudojimo teismo procese. Jose pabrėžiama, kad, siekiant užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą nepriklausomame ir nešališkame teisme, būtina užtikrinti, kad teisminės institucijos galėtų ir toliau veiksmingai veikti bet kuriuo metu; būtų užtikrintos teisė į teisminę kontrolę, teisė į veiksmingą teisinę gynybą; užtikrinti, kad visos valdžios šakos veiktų teisėtai. Pabrėžiamas ypatingas teismų vaidmuo užtikrinant žmogaus teises, ypač nepaprastosios padėties atvejais.¹⁰⁴⁷ Šios rekomendacijos įgavo didelę reikšmę vystant Lietuvos administracinį procesą COVID-19 pandemijos metu.

Dar iki pandemijos pradžios Devoe ir Frattaroli atliko tyrimą dėl vaizdo konferencijų naudojimo JAV teismuose.¹⁰⁴⁸ Šios išvalgos tapo aktualios ir ekstremaliomis pandemijos sąlygomis. Minėti mokslininkai teigia, kad vaizdo konferencijų logis-

¹⁰⁴⁴ Council of the European Union, Videoconferencing as a part of European e-Justice. The essentials of videoconferencing in crossborder court proceedings, *e-Justice.europa.eu*,

¹⁰⁴⁵ International Commission of Jurists, Videoconferencing, Courts and COVID-19. Recommendations Based on International Standards. November 2020, <https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/icj_videoconferencing/icj_videoconferencing.pdf>.

¹⁰⁴⁶ International Court of Justice, Guidance on the Courts and COVID-19, <<https://www.icj.org/icj-guidance-on-the-courts-and-covid-19/>>.

¹⁰⁴⁷ Human Rights Council, Presidential Statement 43/1 (29 May 2020), Human rights implications of the COVID-19 pandemic, <<https://undocs.org/en/A/HRC/PRST/43/1>>.

¹⁰⁴⁸ Daniel Devoe, Sarita Frattaroli, *Videoconferencing in the Courtroom: Benefits, Concerns, and How to Move Forward* (Massachusetts: Social Law Library Boston, 2009), <<https://sociallaw.com/research/judge-young-papers/judging-in-the-american-legal-system>>.

tiniai pranašumai kartu su elektroninių bylų pateikimo patogumu padidino palyginti nepalankioje padėtyje esančių ginčo šalių galimybes kreiptis į teismus. Vaizdo konferencijų nauda apima sąnaudų taupymą, atstumo problemų sprendimą, bylos dalyvių saugumą, universalumą ir paprastą administravimą, prieinamesnę galimybę kreiptis į teismus. Bellone, išnagrinėjęs vaizdo konferencijų įtaką advokato ir kliento santykiams, nurodo: „Kol vaizdo konferencijos nebus tinkamai iširtos ir šie tyrimai išanalizuoti ir pakartoti, kad socialiniai mokslai ir teisinės bendruomenės būtų patenkinti, jų naudojimas turėtų būti ribotas. Technologijos suteikia didesnę greitį ir efektyvumą vykdant procesus ir taupant išlaidas.“¹⁰⁴⁹ Šio išvalgos rodo, kad teisminių procesų suskaitmeninimas yra įmanomas ir net būtinas, tačiau turi vykti atsargiai. Taip pat informacinių technologijų kūrimas teisminiams procesams negali būti traktuojamas kaip vien techniniai praktiniai klausimai, bet tokių technologijų kūrimas visų pirma turi būti įvertintas per dar teisės informatikos mokslo išgrynintą funkcinio ekvivalentiškumo principą.¹⁰⁵⁰

Teismai turėtų užtikrinti tinkamą vaizdo konferencijų technologiją tiems bylos dalyviams, kurie, remdamiesi laisvai duotu ir visapusiškai informuotu sutikimu, esant tinkamoms aplinkybėms, gali pasirinkti ją naudoti. Posėdyje, kuriame pagal nacionalinę ar tarptautinę teisę asmuo paprastai turi teisę fiziškai dalyvauti, teisėjas gali nuspręsti, kad dalyvavimas posėdžiuose išimtiniais atvejais turėtų vykti per vaizdo konferencijas be šalies sutikimo dėl ekstremalios situacijos, tačiau toks sprendimas turėtų būti priimtas tik remiantis teisėjo įvertinimu ir motyvais, kad tokios priemonės skyrimas yra būtinas ir proporcingas atitinkamos kritinės situacijos vietinėms aplinkybėms ir kad asmens fizinis buvimas nėra būtinas atsižvelgiant į bylos ypatybes ir šalių interesus, taip pat su visomis garantijomis, būtinomis proceso teisingumui ir vientisumui užtikrinti. Pažymima, kad kiekvieną kartą, kai vaizdo konferencijos ar panašios technologijos yra naudojamos kaip fizinio buvimo pakaitalas, turi būti užtikrinta, kad atskiros šalys galėtų veiksmingai dalyvauti procese ir, jei

¹⁰⁴⁹ Eric Bellone, *Videoconferencing in the Courts: An Exploratory Study of Videoconferencing Impact on the Attorney-Client Relationship in Massachusetts* (Boston, Massachusetts, 2015), <<https://repository.library.northeastern.edu/files/neu:349724/fulltext.pdf>>.

¹⁰⁵⁰ Funkcinio ekvivalentiškumo principas reiškia, kad teisės normas turi būti siekiama kuo vienodžiau taikyti elektroninių ryšių tinklų ar paslaugų, atliekančių analogiškas funkcijas, atžvilgiu. Pvz., aiškinantis dėl elektroninio dokumento teisinės galios, atsižvelgiama į tradicinių dokumentų, surašytų popieriuje, tikslus bei funkcijas ir tada sprendžiama, kaip tie tikslai ir funkcijos yra įgyvendinami konkrečiu elektroniniu pranešimu (UNCITRAL Pavyzdinio elektroninės komercijos įstatymo įgyvendinimo gairių 15–18 punktai, Jungtinių Tautų konvencijos dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautiniuose sandoriuose aiškinamųjų pastabų 50–52 punktai).

reikia, pateikti instrukcijas, įskaitant būtinas konsultacijas.¹⁰⁵¹

Savo ruožtu Europos advokatų ir teisininkų draugijų taryba pasiūlė teisininkams keletą nuotolinio darbo įrankių naudojimo ir nuotolinio teismo proceso vykdymo gairių¹⁰⁵², pažymėdama, kad COVID-19 pakeitė būdus, kuriais advokatai atlieka savo funkcijas ir bendrauja su teismais. Iki pandemijos buvo imtasi tik pačių elementarių veiksmų siekiant surengti posėdžius, į kuriuos būtų galima patekti nuotoliniu būdu. Daugumoje Europos šalių šie anksčiau lėtai vykdyti preliminarūs žingsniai buvo pagreitinami. Jei advokatai naudoja nuotolines darbo priemones, tai reikia nuotolinių susitikimų, nesvarbu, ar su klientais, apklausiant potencialius liudytojus, vidaus valdymo susitikimus, derybas su kitomis šalimis: viskas, kas advokato praktikoje buvo daroma akis į akį, turi būti perkelta į nuotolį. Šiame kontekste pabrėžiama, kad privalu laikytis EŽTK reikalavimų, turi būti užtikrinama profesinė paslaptis bei BDAR laikymasis.

Vaizdo konferencijų platformų tinkamumą galima geriausiai iširti nustatant funkcijas, svarbias nuotoliniams posėdžiams. Ar tam tikra platforma ar platformos turi būti laikomos tinkamomis, reikėtų atsižvelgti į tokius aspektus: sistemos stiprumą, saugumą, gebėjimą susitvarkyti su prastais ryšiais, integraciją su kitomis sistemomis, atskiras nuorodas teisėjams posėdžio metu, naudojimo paprastumą. Kadangi teismai pandemijos metu siekė suteikti prieigą prie paslaugų nuotoliniu būdu, yra svarbiausių sprendimų, prielaidų ir galimų iššūkių, taip pat galimybių, į kurias reikia atsižvelgti. Jungtinio technologijų komiteto biuletenyje¹⁰⁵³ pateikiamos svarbios gairės, kuriomis siekiama padėti teismams sėkmingai vykdyti virtualius posėdžius.

Teismo vadovai, užtikrindami funkcinio ekvivalentiškumo principą, turėtų atsižvelgti į kiekvienos technologijos ypatumus, tokius kaip: ar teisėjams, teismo darbuotojams, advokatams, bylos šalims, liudytojams ir kitiems dalyviams lengva naudotis; technologijų prieinamumas (visur) advokatams, bylos šalims, liudytojams, kitiems

¹⁰⁵¹ International Commission of Jurists, Videoconferencing, Courts and COVID-19. Recommendations Based on International Standards. November 2020, <https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/icj_videoconferencing/icj_videoconferencing.pdf>.

¹⁰⁵² The Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE), The voice of European Lawyers. CCBE Guidance on the use of remote working tools by lawyers and remote court proceedings. 27/11/2020, <https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/SURVEILLANCE/SVL_Position_papers/EN_SVL_20201127_CCBE-Guidance-on-the-use-of-remote-working-tools-by-lawyers-and-remote-court-proceedings.pdf>.

¹⁰⁵³ JTC Quick Response Bulletin, „Strategic Issues to Consider when Starting Virtual Hearings“. Version 1.0 Presented 7 April 2020, <<https://www.ncjfcj.org/wp-content/uploads/2020/04/CO-SA-NSCSC-and-NACM-JTC-Response-Bulletin-Strategic-Issues-to-Consider-When-Starting-Virtual-Hearings-.pdf>>.

dalyviams; kokia reikalinga įranga visiems dalyviams; galimybė pasiekti posėdį nuotoliniu būdu; posėdžio saugumas; gebėjimas planuoti posėdžius ir vykdyti posėdžius pagal pareikalavimą; gebėjimas kontroliuoti dalyvių prieigą prie posėdžių; galimybė perduoti procesą trečiosioms šalims arba suteikti visuomenei galimybę susipažinti su teismo procesu; kaina.¹⁰⁵⁴ Peržiūrėdami įstatus ir taisykles, teismų vadovai turėtų atsižvelgti į tuos, kurie draudžia arba riboja visų virtualaus posėdžio dalyvių, įskaitant liudytojus ir vertėjus žodžiu, dalyvavimą. Teismai turėtų apsvarstyti, kaip gauti parašus nuotoliniu būdu ir keistis dokumentais, naudojant technologijas, arba parengti kitas galimybes rinkti parašus ant fizinių dokumentų. Teismai gali sukurti protokolus, kaip gauti dokumentus prieš posėdžius per elektroninius pateikimo portalus, tokius kaip „OneDrive“, „Google Drive“ ar „Dropbox“,¹⁰⁵⁵

Pandemijos kontekste Vidurio ir Rytų Europos teisės iniciatyvos institutas pateikė Teisingumo standartų palaikymo aprašymą¹⁰⁵⁶, Nuotolinio nagrinėjimo organizavimo reikalavimus¹⁰⁵⁷ ir Praktinius nurodymus nuotoliniam teismo procesui¹⁰⁵⁸. Teisingumo standartų palaikymo aprašyme apibūdinti pagrindiniai reikalavimai teismo procesui, taip pat tarptautiniai standartai nuotolinio teismo metu, tokie kaip teisė į teisingą teismą (EŽTK 6 straipsnis, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnis, Bangaloro teisėjų elgesio principai¹⁰⁵⁹). Kai kurių šalių teisėjų tarybos ar kitos valdžios institucijos nustato platformą, kuria turi naudotis teismas, kitos palieka galimybę spręsti kiekvienam teisėjui. Galimos platformos: „Skype“, „Microsoft Teams“, „Zoom“, „Viber Cisco Webex“, „Jitsi“, „Google Meet“, „BlueJeans“, „TrueConf“, „Pipex“ ir kt. Kai kurie teismų vadovai patvirtino gaires, kaip nustatyti platformų tinkamumą nuotoliniam posėdžiui.¹⁰⁶⁰ Pavyzdžiui, protokole dėl nuotolinių

¹⁰⁵⁴ JTC Quick Response Bulletin, „Strategic Issues to Consider when Starting Virtual Hearings“. Version 1.0 Presented 7 April 2020, <<https://www.ncjfcj.org/wp-content/uploads/2020/04/COSA-NSCSC-and-NACM-JTC-Response-Bulletin-Strategic-Issues-to-Consider-When-Starting-Virtual-Hearings-.pdf>>.

¹⁰⁵⁵ JTC Quick Response Bulletin, „Strategic Issues to Consider when Starting Virtual Hearings“. Version 1.0 Presented 7 April 2020, <<https://www.ncjfcj.org/wp-content/uploads/2020/04/COSA-NSCSC-and-NACM-JTC-Response-Bulletin-Strategic-Issues-to-Consider-When-Starting-Virtual-Hearings-.pdf>>.

¹⁰⁵⁶ CEELI Institute, „Maintaining Standards of Justice“, *CEELI*, <<https://ceeliinstitute.org/>>.

¹⁰⁵⁷ CEELI Institute, „Remote hearing decorum“, *CEELI*, <<https://ceeliinstitute.org/>>.

¹⁰⁵⁸ CEELI Institute, „Practical guidelines for remote judging“. April 2021, *CEELI*, http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2021/04/Remote_Judging_Book.pdf>.

¹⁰⁵⁹ Bangaloro teisėjų elgesio principai. Kodeksas buvo priimtas teismų pirmininkų posėdyje, vykusiame Taikos rūmuose Hagoje 2002 m. lapkričio 25–26 d. *TEISMAI*, <www.teismai.lt>.

¹⁰⁶⁰ „Standing International Forum of Commercial Courts“, *SIFoCC*, <<https://sifocc.org/>>.

posėdžių Anglijoje ir Velse nurodoma, kad „Skype verslui“ neturi galimybių leisti advokatams konfidencialiai tartis su savo klientu.¹⁰⁶¹

Murphy teigia, kad pandemija atskleidė daug naujų teisinių klausimų sprendimo galimybių taikant „CourtCall“ platformą.¹⁰⁶² Jis analizuoja skirtingas telekonferencijų sistemas ir teigia, kad „Zoom“ galima naudoti telekonferencijoms organizuoti, tačiau ši sistema neužtikrina nuotolinio teismo procedūrų griežtumo.¹⁰⁶³ Atsižvelgiant į atliktą analizę, autorius teigia, kad COVID-19 įvesti apribojimai buvo didelis išbandymas teismams, nagrinėjantiems vis dar daug bylų, todėl reikalinga tobulinti telekonferencijų įrangą.¹⁰⁶⁴

Analizuojant užsienio teismų (pvz., JK, JAV, Kanados) informacinius portalus, galima rasti nurodymų teisėjams, kaip organizuoti nuotolinius teismo posėdžius COVID-19 pandemijos metu. Aukštesnysis Teisingumo Teismas (Ontarijas, Kanada) pristatė Geriausios praktikos ir etiketo nuotolinio posėdžio metu aprašymą¹⁰⁶⁵, kuriame pateikiama įvairi geriausia praktika ir etiketo punktai. Jie padės užtikrinti, kad dalyvavimas nuotoliniame posėdyje būtų kuo efektyvesnis. Pažymima, kad visa da turėtų būti laikomasi pirmininkaujancio teismo pareigūno nurodymų. Naujosios Škotijos teismai (Kanada) pateikia tinklalapius „Virtualus teismas“¹⁰⁶⁶, „Virtualus teismo procesas. Elgesys, organizavimas ir lūkesčiai“¹⁰⁶⁷, kur nurodoma, kad virtuali teismo galimybė yra svarbi COVID-19 metu, nes nuotolinis ryšys telefonu, vaizdo ir internetinėmis platformomis leidžia teismams išnagrinėti daugiau klausimų pandemijos metu ir yra naudinga galimybė, kai teismo salės neužtikrina saugumo reikalavimų. Reaguodami į padidėjusį COVID-19 atvejų skaičių ir naujus visuomenės sveikatos apribojimus, Grašeto apygardos teismo rūmai (JAV, Itaka) pateikė Liudytojų apklausos nuotolinio posėdžio metu instrukcijas, kuriose nurodoma, kad procesas, vykstantis per vaizdo konferencijas („Zoom“) arba telefonu, yra tas pats, kas teis-

¹⁰⁶¹ „Judiciary of England and Wales. Civil justice in England and Wales“. Protocol regarding remote hearings. 20 March 2020, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/03/Remote-hearings-Protocol.Civil_GenerallyApplicableVersion.f-amend-24_03_20-1.pdf>.

¹⁰⁶² „The CourtCall advantage“, *NextGen Ideas*, <<https://www.ngenideas.com/>>.

¹⁰⁶³ Marty Murphy, „CourtCall vs. Web Conference“, *NextGen Ideas*, <<https://www.ngenideas.com/post/courtcall-vs-web-conference>>.

¹⁰⁶⁴ Marty Murphy, „CourtCall vs. Web Conference“, *NextGen Ideas*, <<https://www.ngenideas.com/post/courtcall-vs-web-conference>>.

¹⁰⁶⁵ Superior Court of Justice Ontario, „Best Practices and Etiquette for Remote Hearings“, *www.ontariocourts.ca*, <<https://www.ontariocourts.ca/scj/notices-and-orders-covid-19/remote-hearings/>>.

¹⁰⁶⁶ Virtual Court, <https://www.courts.ns.ca/Virtual_Court.htm>.

¹⁰⁶⁷ „Conduct, Decorum and Expectations in Virtual Court Proceedings“, Updated: Thursday, April 29, 2021, *www.courts.ns.ca*, <https://www.courts.ns.ca/Virtual_Court.htm> The Courts of Nova Scotia>.

mo posėdžio posėdis, vykdymo, elgesio ir aprangos standartai yra vienodi ir virtuali teismo salė yra fizinės teismo salės pratęsimas, o teisėjas turi tą patį funkciją abiejose teismo salėse.¹⁰⁶⁸

Savo ruožtu Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerijos Teismų tarnyba (angl. *HM Courts and Tribunals Service*) iki pandemijos jau vykdė platų, brangų ir prieštaringai vertinamą skaitmeninės transformacijos projektą, tačiau koronaviruso atėjimas į JK paskatino perėjimą nuo įprastų teisingumo procesų prie nuotolinių posėdžių per kelias dienas. Mokslininkų Tomlinsono, Hynes, Marshall, Maxwello parengtoje ataskaitoje¹⁰⁶⁹ apibendrintos preliminarios išvados, susijusios su nuotoliniu teisingumu per COVID-19 pandemiją, bei dėmesys sutelktas į tai, kaip teismo nagrinėjimo procesas administraciniame teisme vyko pagal COVID-19 priemones. Pažymima, kad „nauji teisės aktai, gairės, protokolai ir taisyklės numato, kad administracinis teismas gali tęsti savo darbą socialinio atsiribojimo metu“. Nurodoma, kad daugiausia, jei ne visi, posėdžiai vyks „Skype verslui“ ar telefonu, kad posėdis bus įrašytas, nebent teisėjas nurodytų kitaip, o šalims ir jų teisiniams atstovams neleidžiama įrašyti bylos nagrinėjimo. VRM Teismų tarnyba patarė, kad jos sistemos negali užtikrinti konfidencialaus teisininkų ir klientų bendravimo, todėl norint palengvinti šiuos pokalbius, reikės imtis kitų priemonių, tokių kaip telefono skambučiai klientams. Nurodo, kad „Nuotoliniai posėdžiai, kiek tai įmanoma, vis tiek turėtų būti vieši. Pataisytame nuotolinio klausymo protokole siūlomi keli metodai: teisėjas ar teismo pareigūnas perduoda garso ir (arba) vaizdo įrašą į atvirą teismo salę; leisti žiniasklaidos atstovui prisijungti prie nuotolinio posėdžio; ir (arba) tiesiogiai transliuoti posėdį internetu, kai teisės aktai leidžia transliuoti klausymus. 2020 m. Koronaviruso įstatymas atitinkamai įgalioja teismus įrašyti ir transliuoti procesus, kurie visiškai vykdomi kaip vaizdo ar garso procesai, taip sušvelninant įprastus draudimus skelbti ar leisti transliuoti pirmiau aptartus teismo procesus“¹⁰⁷⁰. Atsižvelgiant į analizuojamas ataskaitas duomenis, pažymėtina, kad, pritaikant teismo posėdžius nuotoliniu būdu, buvo sprendžiamos tokios teorinės problemos: ar administracinės bylos

¹⁰⁶⁸ Gratiot Country MI. Law & Justice, „Remote Hearing Witness Instructions“, [www.gratiotmi.com](https://www.gratiotmi.com/DocumentCenter/View/8182/Remote-Hearing-Witness-Instructions-PDF)<<https://www.gratiotmi.com/DocumentCenter/View/8182/Remote-Hearing-Witness-Instructions-PDF>>.

¹⁰⁶⁹ Joe Tomlinson, Jo Hynes, Emma Marshall, Jack Maxwell, „Public Law Project. Judicial Review in the Administrative Court during the COVID-19 Pandemic“, April 2020, <<https://publiclawproject.org.uk/resources/judicial-review-during-covid-19/>>.

¹⁰⁷⁰ Joe Tomlinson, Jo Hynes, Emma Marshall, Jack Maxwell, „Public Law Project. Judicial Review in the Administrative Court during the COVID-19 Pandemic“, April 2020, <<https://publiclawproject.org.uk/resources/judicial-review-during-covid-19/>>.

gali būti nagrinėjamos nuotoliu; ar gali būti nuotoliniai posėdžiai įrašomi (ir garsas, ir vaizdas); kaip užtikrinti advokato ir kliento bendravimo konfidencialumą.

Pastebėtina, kad ne visose valstybėse viskas vyko sklandžiai diegiant IT priemones teismų darbe. Gyaurova-Wegertseider, analizuodama IT taikymo teismų sistemos Bulgarijoje patirtį, išskiria tokias bendras problemas: „COVID-19 paspartino teismų skaitmenizavimą ir IT diegimą. Tai sukėlė įtampą tarp Aukščiausiosios teisėjų tarybos, teismų ir teisininkų dėl teisingumo sistemos įgyvendinimo. Atsirado didelė mokymų paklausa. Advokatai nurodo, kad neįsivaizduoja visiškai skaitmeninės teismo procedūros arba teismo procedūros, kuri visiškai veikia skaitmeninėje elektroninėje aplinkoje. Jie sako, kad vis tiek turėtų būti tam tikra posėdžių dalis, vykstanti klasiškiniu būdu. Įdomu, kad geriausiai susipažinę su sistemos veikimu, buvo advokatai, praktikuojantys komercinės teisės srityje, taip pat tarptautinio pobūdžio bylose.“¹⁰⁷¹

Vertinant COVID-19 pandemijos poveikį Europos teismams, pažymėtina, kad Europos Sąjungos kontekste pandemijos metu ESTT pavyko išlaikyti aukštus veiklos rezultatus susiklosčius aplinkybėms, kai buvo dirbama iš namų ir nustatyti judėjimo apribojimai. Nuo 2020 m. gegužės 25 d. laikantis griežtų sveikatos priemonių bei siekiant gero teisingumo vykdymo ir paisant teismo posėdžių viešumo principo užtikrinti veiklos tęstinumą buvo galima dėl iš anksto sukurtų struktūrų ir parengtų krizių planų, griežtų sveikatos protokolų įgyvendinimo, laiku įgyvendintos darbuotojų aprūpinimo nuotoliniam darbui skirta kompiuterine įranga strategijos ir darbo metodų pritaikymo laikantis proceso taisyklių. ESTT užtikrino, kad į Liuksemburgą negalintys atvykti šalių atstovai (advokatai ir tarnautojai, atstovaujantys institucijoms ir valstybių narių vyriausybėms) galėtų dalyvauti teismo posėdžiuose nuotoliniu būdu. Šiuo tikslu institucija sukūrė specialią vaizdo konferencijų sistemą, pagal kurią potencialiai gali būti verčiama žodžiu iš 24 oficialiųjų kalbų ir į jas. Naudojant vaizdo konferenciją, 2020 m. ESTT buvo surengta 40 posėdžių, Bendrajame Teisme – 37 posėdžiai; kai kuriuose iš šių posėdžių iki keturių šalių dalyvavo nuotoliniu būdu. Ši sistema toliau buvo naudojama 2021 m. pandemijos aplinkybėmis. Karantino priemonės ir pandemijai suvaldyti skirti apribojimai, kuriuos nustatė dauguma valstybių narių, neišvengiamai turėjo poveikį valstybių narių teismų veiklai, dėl to bylų gauta mažiau. Abiejuose Sąjungos teismuose 2021 m. iš viso buvo gautos 1582 bylos, o tai yra mažiau už rekordinį 2020 m. skaičių (1905 bylos), tačiau panašu į situaciją, užfiksuotą 2018 m. (1683 bylos) ir 2017 m. (1656 bylos).¹⁰⁷²

¹⁰⁷¹ Bilyana Gyaurova-Wegertseider, „Digital Justice in Central and Eastern Europe – Achieving Fairness, Accountability and Transparency“, < <https://ceeliinstitute.org/ceeli-online/>>.

¹⁰⁷² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Pranešimas spaudai Nr. 34/21 „2020 m. teisminės veiklos

Posėdžių organizavimas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas yra suderinamas su teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimu. Pagal EŽTT praktiką EŽTK 6 straipsnio kontekste vaizdo konferencijos būdas savaime nėra nei problema, nei privalumas, tai tik technologija, kurią galima naudoti teisminiame procese. Be to, EŽTT pabrėžia, kad proceso dalyvio dalyvavimas procese vaizdo konferencijos būdu pats savaime neprieštarauja EŽTK, tačiau būtent teismui kyla pareiga užtikrinti, kad kiekvienu atveju ši priemonė būtų taikoma teisėtai.¹⁰⁷³ Praktikoje organizuojant teismo posėdžius nuotoliniu būdu kyla klausimų dėl proceso dalyvių fundamentalių teisių užtikrinimo. Todėl kiekvienu atveju sprendžiant dėl nuotolinio teismo posėdžio organizavimo, ypač tais atvejais, kai ne vienas, o visi nagrinėjant bylą dalyvaujantys asmenys yra ne teismo posėdžių salėje, o skirtingose vietose, bylą nagrinėjantis teismas pirmiausia turi įvertinti, ar bus užtikrinta teisė į teisingą procesą. Be to, tokiais atvejais reikia išklausti ir proceso dalyvių nuomonę dėl nuotolinio teismo posėdžio organizavimo ir veiksmingo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimo galimybių.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad administracinėje teisejoje nuotolinių posėdžių organizavimo ir vedimo tvarka dažniausiai neregamentuojama arba reglamentuojama nepakankamai. Įvairios pasaulio jurisdikcijos ieško būdų, kaip teismus palaikyti nuotolinės priegios priemonėmis, įskaitant telefoninius ir vaizdo ryšius. Nuotolinio teismo nagrinėjimo procedūras pandemijos metu buvo pradėta taikyti kaip laikiną priemonę, tačiau, yra tikimybė, kad jos bus nuolatinės, ypač jei atsiras išlaidų ir efektyvumo pranašumų. Tačiau nereikėtų ignoruoti nuotolinio teisingumo procedūrų poveikio žmogaus teisėms ir ypač poveikio teisei į teisingą teismą. Labai svarbu, kad visi sprendimai įvesti ar išplėsti nuotolinio teismo posėdžių naudojimą būtų pagrįsti žmogaus teisių problemomis ir kartu būtų pateiktos tinkamos apsaugos priemonės, skirtos proceso dalyvių teisėms apsaugoti. EŽTT yra pažymėjęs, kad, kalbant apie vaizdo ryšio naudojimą, teismas pakartoja, kad ši dalyvavimo procese forma pati savaime nėra nesuderinama su sąžiningo ir viešo bylos nagrinėjimo sąvoka, tačiau reikia užtikrinti, kad pareiškėjas galėtų sekti bylą ir būti išklaustas be techninių kliūčių, taip pat kad būtų užtikrinamas veiksmingas ir konfidencialus bendravimas su advokatu.¹⁰⁷⁴ EŽTT praktikoje pateikta išvada, kad nuotolinis teismo posėdis yra galimas tik tokiu atveju, kai visiškai užtikrinamos asmens teisės į teisingą teismą,

statistika“, <<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-03/cp210034lt.pdf>>.

¹⁰⁷³ European Court of Human Rights, *Case of Marcello Viola v. Italy*, aApplication no. 45106/04.

¹⁰⁷⁴ European Court of Human Rights, *Case of Gorbunov and Gorbachev v. Russia*, applications nos. 43183/06 and 27412/07, judgment.

teisė būti išklausytam, teisė būti teismo akivaizdoje ir kai visapusiškai užtikrinamas funkcinio ekvivalentiškumo principas.¹⁰⁷⁵

COVID-19 pandemija turėjo poveikį ir procesinių terminų skaičiavimui. Akivaizdu, kad dėl COVID-19 krizės susiklostė išskirtinė padėtis, dėl kurios didelių sunkumų patyrė tiek piliečiai, tiek valdžios institucijos, ir galėjo susidaryti situacija, kai laikinai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga laikytis ES teisėje nustatytų pareigų. Todėl veiksmingas teisės kreiptis į teismą užtikrinimas turėtų būti svarbus kriterijus vertinant, ar pasibaigė terminas ir kokie gali būti jo pasibaigimo procesiniai padariniai. Pavyzdžiui, bendri visuomenės gyvenimo apribojimai, dėl kurių sutriko ne tik teismų veikla, bet ir pašto paslaugos, sumažėjo galimybių pasikonsultuoti su advokatu ir rengti teisinius dokumentus, gali trukdyti piliečiams kreiptis į teismą. Atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, gali būti pagrįsta krizės laikotarpio neįskaičiuoti nustatant procesinius terminus. Tai gali priklausyti nuo aplinkybių: jeigu skubius klausimus teismai sprendžia įprasta tvarka, nes jiems teikiama pirmenybė, gali būti reikalaujama laikytis įprastų terminų. Atliekant šį vertinimą, svarbus veiksnys gali būti valstybės narės nacionalinėje teisėje nustatyta tvarka dėl terminų sustabdymo (net jei tai neturi tiesioginės teisinės reikšmės ES teisėje nustatytiems terminams), nes reikia nustatyti, ar veiksmingai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą trukdoma tiek, kad pagrįstu turėtų būti laikomas ir ES teisėje nustatytų terminų sustabdymas.¹⁰⁷⁶

Akivaizdu, kad pasaulio teisingumo sistemos reagavo greitai naudodamos nuotolinius posėdžius ir kitas e. teisingumo priemones, nes COVID-19 pandemija privertė greitai keisti teisininkų darbo būdą. Nepaisant šios nuolatinės kintančios padėties, tam tikros vertybės – pagarba profesinei paslapčiai ir teisinė profesinė privilegija, duomenų apsaugos išpareigojimų laikymasis bei visuotinis reikalavimas užtikrinti teisingą bylos nagrinėjimą – išliko nepakitusios.

¹⁰⁷⁵ European Court of Human Rights, *Case of Yevdokimov and others v. Russia*, aApplications nos. 27236/05, 44223/05, 53304/07, 40232/11, 60052/11, 76438/11, 14919/12, 19929/12, 42389/12, 57043/12 and 67481/12, judgment; European Court of Human Rights, *Case of Marcello Viola v. Italy*, application no. 45106/04, judgment; European Court of Human Rights, *Case of Sakhnovskiy v. Russia*, application no. 21272/03), judgment; European Court of Human Rights, *Case of Trepashkin v. Russia (no. 2)*, application no. 14248/05, judgment; European Court of Human Rights, *Case of Vladimir Vasilyev v. Russia*, application no. 28370/05, judgment.

¹⁰⁷⁶ COVID-19 poveikis civilinėms ir bankroto byloms, *e-justice.europa.eu*<https://e-justice.europa.eu/content_covid19_impact_on_civil_and_insolvency_matters-37843-lt.do?clang=lt>.

3.2.2. COVID-19 pandemijos poveikis Lietuvos administracinių teismų ir kvaziteisminių institucijų veiklai

Teisinėje valstybėje administracinės justicijos esminė funkcija yra teisinėmis priemonėmis apsaugoti asmenį nuo neteisėtų viešojo administravimo subjektų veiksmų ar neveikimo.¹⁰⁷⁷ Administracinių bylų nagrinėjimu siekiama dviejų pagrindinių tikslų: užtikrinti administracinių subjektinių asmens teisių gynimą (žmogaus teisių gynimą nuo viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, valstybės tarnautojų teisių gynimą nuo administracijos savivalės bei savivaldos institucijų teisių gynimą nuo valstybės institucijų neteisėtų veiksmų); užtikrinti viešosios valdžios veiklos teisėtumą. Kuriant optimalią administracinės justicijos institucinę sistemą ir jos veiklą reglamentuojančią teisės aktų sistemą, būtina pasinaudoti naujausiomis informacinėmis technologijomis. Tokių technologijų panaudojimo svarba ypač išaugo pandemijos metu.

Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų, kitų techninių priemonių naudojimą administraciniame teisme reglamentuoja ABTĮ 13 straipsnis¹⁰⁷⁸, o ABTĮ 81 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, kai nagrinėjama administracinė byla, nustatant į teismo posėdį atvykusių asmenų tapatybę. ABTĮ 13 str. 7 d. įtvirtina, kad proceso dalyvių, liudytojo, specialisto, eksperto, vertėjo dalyvavimas teismo posėdžiuose gali būti užtikrinamas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip) ir kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatyta tvarka naudojant šias technologijas turi būti užtikrintas patikimas proceso dalyvių tapatybės nustatymas ir paaiškinimų, parodymų, klausimų ir prašymų pateikimo objektyvumas.

Vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas tvarkos aprašas¹⁰⁷⁹ nustato bendruosius šių technologijų naudojimo principus. Šio aprašo tikslas – nustatyti proceso dalyvių dalyvavimo teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausos naudojant vaizdo konferencijų ir

¹⁰⁷⁷ Vytautas Kurpuvesas, „Socialinės technologijos administracinėje justicijoje“, *Jurisprudencija* 6 (96) (2007): 72–77.

¹⁰⁷⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308. Nauja redakcija nuo 2016-07-01: Nr. XII-2399, TAR, 2016-06-15.

¹⁰⁷⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-309 „Dėl Vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 144-7435. Nauja redakcija nuo 2020-11-29: Nr. 1R-355, TAR, 2020-10-29, Nr. 22485.

telekonferencijų technologijas tvarką, suteikiančią galimybę užtikrinti patikimą ir objektyvų proceso dalyvių tapatybės nustatymą ir duomenų (įrodymų) objektyvų fiksavimą ir pateikimą.

Dar 2014 m. Teisėjų taryba patvirtino Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašą.¹⁰⁸⁰ Šis aprašas nustato vaizdo konferencijų organizavimo ir vaizdo konferencijų įrangos naudojimo nagrinėjant baudžiamąsias, civilines, administracines ir administracinių teisės pažeidimų bylas sąlygas ir tvarką tiek, kiek tai neprieštarauja kitiems Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktams ir tarptautinėms sutartims. Nustatyta, kad teismo posėdis gali būti ir mišrus, pvz., teismas, šalių atstovai (advokatai) teismo posėdyje dalyvauja fiziškai, o ieškovo ar atsakovo juridinio asmens vadovas galėtų prisijungti nuotoliniu būdu – Lietuvos Teisėjų tarybos rekomendacijos numato ir tokį – žodinį mišrų (nuotoliniu ir fiziniu) būdu teismo posėdį. Ilgą laiką nuotoliniam šalių ar liudytojų dalyvavimui teismo posėdžiuose trukdė diskusijos dėl asmens tapatybės nustatymo. Dabar tiek asmens tapatybės nustatymo, tiek priesaikos tvarka aptarta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymais.¹⁰⁸¹ Naujausia LVAT praktika aptaria proceso dalyvių, ypač pareiškėjų, galimybę dalyvauti teismo procese nuotoliniu būdu, pvz., LVAT akcentavo, jog pagal ABTĮ 13 straipsnio 7 dalį proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose gali būti užtikrinamas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip).¹⁰⁸² Tačiau yra pabrėžiama ir tai, kad toks teismo posėdžio organizavimas galimas tik esant šalių sutikimui.¹⁰⁸³

Kadangi minėtų čia aptartų teisės aktų nuostatų nepakako, atsižvelgiant į pandemijos situaciją buvo siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos. Lietuvos Respublikos Prezidentas 2021 m. gegužės 5 d. pateikė viešai konsultacijai Teismų įstatymo ir susijusių įstatymų pataisų projektą.¹⁰⁸⁴ Aiškinamajame rašte buvo nurodyta,

¹⁰⁸⁰ Teisėjų tarybos nutarimas Nr. 13P-156-(7.1.2) „Dėl Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 2014-12-03, Nr. 18512.

¹⁰⁸¹ Advokatų kontora GLIMSTEDT, „Teismai ir advokatai prisitaikė prie pandemijos iššūkių: klientų interesų atstovavimas ir teisių gynimas teisme per karantiną nesustoja – įsibėgėjo nuotoliniai teismų posėdžiai“, <<https://www.glimstedt.lt/naujienos/teismai-ir-advokatai-prisitaikė-prie-pandemijos-issukiu/>>.

¹⁰⁸² Pvz., žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-418-438/2021, <<http://www.infolex.lt/tp/2007315>>.

¹⁰⁸³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-377-815/2021, <<http://www.infolex.lt/tp/2000689>>.

¹⁰⁸⁴ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo Nr. I-480 14, 28, 34, 36, 45, 76, 78, 79¹, 91¹, 92¹, 101, 105, 106, 120 straipsnių ir VII skyriaus pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 13, 20, 21, 22, 24, 31, 33, 43, 45, 63, 67, 68, 69, 72, 73, 77, 78, 81,

kad visuomenės pasitikėjimas teismais yra svarbus demokratinės teisinės valstybės, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės elementas. Pažymima, kad EŽTK įtvirtinta asmens teisė į tai, kad byla būtų išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką. Taip sudaromos prielaidos operatyviai atkurti galimai pažeistą asmens teisę ar teisėtą interesą.

Kadangi efektyvų procesą teisme turi užtikrinti informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimas organizuojant teismo posėdžius žodinio proceso tvarka, buvo siūloma papildyti Teismų įstatymo 34 straipsnį 5 dalimi, numatančia galimybę bylas nagrinėti nuotoliniu būdu, t. y. naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip), su sąlyga, kad, naudojant šias technologijas, bus užtikrintas patikimas byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių tapatybės nustatymas, paaiškinimų ir parodymų davimas, klausimų ir prašymų pateikimas be techninių kliūčių, užtikrintas veiksmingas ir konfidencialus byloje dalyvaujančių asmenų bendravimas su advokatu. Kartu buvo siūloma nustatyti, kad naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas bylos taip pat gali būti nagrinėjamos teisėjui ar teisėjų kolegijos nariams, byloje dalyvaujantiems asmenims ir kitiems proceso dalyviams esant skirtingose teismo ar teismų patalpose.

ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūloma papildyti ABTĮ 24 straipsnio 2 dalį nauju 10 punktu, įtvirtinančiu, kad bylą inicijuojančiame procesiniame dokumente pareiškėjas privalo nurodyti, ar pageidauja, jog bylos nagrinėjimas vyktų naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas, taip pat pareiškėjas turėtų teisę reikalauti užtikrinti jam ir (ar) jo atstovui galimybę pasinaudoti teismo informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijomis teismo patalpose, jei jis ar jo atstovas neturi

84, 127, 128, 129, 130, 132 ir 134 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 627, 630, 637, 661 ir 662 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymo Nr. VIII-1030 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių teismų reorganizavimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo ir jų veiklos teritorijų nustatymo įstatymo Nr. I-2375 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 11¹, 123, 124, 127, 221 ir 229 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 34, 62, 62¹, 111, 130, 134, 154, 175², 186, 192, 217, 220¹, 220², 240, 268, 594, 637 ir 646 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 7, 36, 39, 45, 48, 53¹, 53², 54, 55¹, 57, 61, 63, 69¹, 76, 78, 84, 85, 88, 91², 91³, 91⁴, 91⁵, 93, 94, 98, 101, 102, 106, 119, 121, 122, 124, 128, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 44¹ straipsniu ir nauja VII dalimi ir 95 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo Nr. XIII-2372 38 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, <<https://www.lrp.lt/lt/naujienos/prezidentas-teikia-viesai-konsultacijai-teismu-istatymo-ir-susijusiu-istatymu-pataisas/35761>>.

tokios galimybės. Taip pat buvo siūloma numatyti, kad teismas, suteikdamas proceso dalyviams galimybę dalyvauti posėdyje žodinio proceso tvarka iš teismo rūmų, kuriuose paskirta nagrinėti byla, naudojantis teismo informacine įranga, sudarytų galimybę bylas nagrinėti nuotoliniu būdu, o tai ypač aktualu tais atvejais, kai teisėjo rezidavimo ir bylos nagrinėjimo vietos nesutampa. Ta pačią teisę buvo siūloma numatyti ir apeliantui apeliaciniame procese (ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūlomos ABTĮ 134 straipsnio 2 dalies 10 punkto nuostatų pakeitimas). ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūloma įtvirtinti ir tai, kad teismas, paskyręs bylos žodinį nagrinėjimą naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas, turi informuoti proceso dalyvius apie tai bei pateikti šaukime informaciją su prisijungimo prie posėdžio duomenimis (ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūlomos ABTĮ 67 straipsnio 4 dalies 2 punkto ir 73 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatų pakeitimas). Neprisijungimas prie posėdžio, kai posėdis organizuojamas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas, nebūtų kliūtis bylai nagrinėti ir sprendimui priimti, jeigu apie teismo posėdį buvo tinkamai pranešta ir prisijungti nebuvo technologinių trukdžių (ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūlomos ABTĮ 77 straipsnio 3 ir 4 dalių nuostatų pakeitimas). Taip pat ABTĮ pakeitimo projektu buvo siūloma papildyti ABTĮ 81 straipsnio 5 ir 6 dalis nuostatomis, kad tais atvejais, kai vertėjas, specialistas arba ekspertas teismo posėdyje dalyvauja naudodamas informacines ir elektroninių ryšių technologijas, jie pasižadėjimą pasako žodžiu.

ANK pakeitimo projektu buvo siūloma papildyti ANK 627, 630, 661 ir 662 straipsnius nuostatomis, numatančiomis galimybę bylų nagrinėjimą ir proceso dalyvių, liudytojo, eksperto, specialisto, vertėjo ir kitų procese dalyvaujančių asmenų dalyvavimą teismo posėdžiuose teismo sprendimu užtikrinti naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip) su sąlyga, kad, naudojant šias technologijas teisingumo ministro nustatyta tvarka, bus užtikrintas patikimas byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių tapatybės nustatymas, paaiškinimų ir parodymų davimas, klausimų ir prašymų pateikimas be techninių kliūčių, užtikrintas veiksmingas ir konfidencialus byloje dalyvaujančių asmenų bendravimas su advokatu.

Pažymėtina, kad visi minėti administracinį procesą teismuose reglamentuojantys siūlymai 2021 m. gruodžio 31 d. vis dar nebuvo priimti.

Tačiau Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo Nr. VIII-1031 papildymo 6¹ straipsniu ir 7, 9, 10, 11, 20 straipsniu

pakeitimo įstatymas¹⁰⁸⁵ nuo 2022 m. sausio 1 d. tiesiogiai įtvirtins informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo pagrindus ir ikiteisminėje administracinio proceso stadijoje. Svarbiausios naujos nuostatos yra: skundas (prašymas) administracinių ginčų komisijai galės būti paduodamas raštu per e. pristatymo sistemą, kitomis elektroninių ryšių priemonėmis, pašto siunta, tiesiogiai; elektroninių ryšių priemonėmis paduodamas skundas (prašymas) turės būti pasirašytas kvalifikuotu elektroniniu parašu, išskyrus atvejus, kai jis bus paduodamas per e. pristatymo sistemą; elektroninio pristatymo paslaugos fiziniams asmenims, kai jie elektronines siuntas per e. pristatymo sistemą siunčia Lietuvos administracinių ginčų komisijai ir jos teritoriniams padaliniams, bus teikiamos neatlygintinai.

Dar iki pandemijos buvo sukurta ir įdiegta teismų informacinė sistema LITEKO¹⁰⁸⁶, o Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas e.teismas.lt jau buvo teismų informacinės sistemos dalis. Atkreiptinas dėmesys, kad COVID-19 pandemija nesustabdė planuotų LITEKO modernizavimo darbų.¹⁰⁸⁷ Taip pat dar iki pandemijos buvo įtvirtintas tam tikras e. teisingumo priemonių taikymo teismų darbe reglamentavimas: teismų ir išorės vartotojų darbo su elektroninėmis bylomis tvarką reglamentuoja Procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašas¹⁰⁸⁸, Su teismo proceso bylomis susijusių elektroninių duomenų teismuose tvarkymo, įtraukimo į apskaitą ir saugojimo naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas tvarkos aprašas¹⁰⁸⁹, Lietuvos Respublikos teismų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklės¹⁰⁹⁰. Šie teisės aktai išliko aktualūs ir pandemijos metu.

¹⁰⁸⁵ Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo Nr. VIII-1031 papildymo 6-1 straipsniu ir 7, 9, 10, 11, 20 straipsnių pakeitimo įstatymas, TAR, 2021-06-29, Nr. 2021-14575.

¹⁰⁸⁶ Lietuvos teismai, Teismų informacinė sistema LITEKO, <<http://teismai.freshmedia.lt/lt/teismu-savi-valda/liteko/110>>.

¹⁰⁸⁷ „Teisėjų tarybos veiklos ataskaita (projektas) 2017–2020 m.“, *Teismai.lt*, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/02/tt_ataskaita-17-20.pdf>.

¹⁰⁸⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Procesinių dokumentų pateikimo teismui ir jų įteikimo asmenims elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 147-7579. Nauja redakcija nuo 2016-01-01: Nr. 1R-387, TAR, 2015-12-31.

¹⁰⁸⁹ Teisėjų tarybos nutarimas „Dėl Su teismo proceso bylomis susijusių elektroninių duomenų teismuose tvarkymo, įtraukimo į apskaitą ir saugojimo naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 67-3397. Nauja redakcija nuo 2014-03-01: Nr. 13P-21-(7.1.2), TAR, 2014-02-20.

¹⁰⁹⁰ Nacionalinės teismų administracijos direktoriaus įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“, TAR, 2015-09-28, Nr. 14291.

Daugiausia įvairių rekomendacijų dėl e. teisingumo priemonių naudojimo teismuose dėl COVID-19 pandemijos pateikė Teisėjų taryba, kuri pateikė atnaujintas rekomendacijas visų Lietuvos teismų vadovams.

Teisėjų taryba 2020 m. gruodžio 8 d., atsižvelgdama į teisinio reguliavimo pokyčius ir sudėtingėjančią epidemiologinę situaciją šalyje, sveikatos apsaugos ministerijos paaiškinimus dėl teismo posėdžių organizavimo, pateikė patikslintas rekomendacijas dėl teismų darbo organizavimo. Sukurtos rekomendacijos aptaria visus būtinausius principinius nuotolinių teismo posėdžių aspektus ir pateikia jo praktinio įgyvendinimo gaires.

Labai svarbu, kad užtikrinama galimybė proceso dalyviams būti skirtingose patalpose ir svarbiausia ne teismo patalpose: nurodyta, kad nuotolinio teismo posėdžio metu visų ar dalies proceso dalyvių (įskaitant teisėjus (teisėjų kolegijos narius), teismo posėdžių sekretorius) buvimo vieta gali būti ne teismo posėdžio salėje, o posėdžiui pirmininkaujančio teisėjo darbo aplinkoje pagal galimybes atvaizduojami Lietuvos valstybės vėliavos ir herbo atributai. Kitas svarbus aspektas yra tai, kad nurodoma, kad teisėjai dėvi mantijas ir ženklus su Lietuvos valstybės herbu, advokatai ir prokurorai – mantijas. Taip yra užtikrinamas nuotolinių posėdžių funkcinio ekvivalentiškumo principas. Taip pat labai svarbu, kad aptariamas šalių ir jų atstovų bendravimo konfidencialumo užtikrinimas: proceso dalyviui ar jo atstovui prašant, sudaroma galimybė konfidencialiai pabendrauti jų pasirinktomis nuotolinio komunikavimo priemonėmis, jeigu atstovaujamasis dėl to sutinka. Yra aptariamas ir duomenų perdavimas ir apsauga – nurodoma, kad, naudojantis teismams suteiktomis arba viešai prieinamomis vaizdo konferencijų programomis, negali būti dalijamasi skaitmeninėmis procesinių dokumentų laikmenomis; proceso įstatymuose nustatytais atvejais ir tvarka posėdžio eiga turi būti fiksuojama: protokoluojama, daromas posėdžio garso (ar atskirais atvejais garso ir vaizdo) įrašas, jį prijungiant prie bylos medžiagos; vaizdo konferencijų metu mobiliąja garso įrašymo priemone (diktofonu) arba naudojantis vaizdo konferencijų programomis (pvz., „Zoom“) padarytas garso įrašas nustatyta tvarka saugomas Lietuvos teismų informacinėje sistemoje; vaizdo konferencijų metu padarytas garso ir vaizdo įrašas saugomas Nacionalinės teismų administracijos valdomame centriniame vaizdo konferencijų įrenginyje arba laikmenoje, kuri pridedama prie bylos medžiagos. Taip pat labai svarbu, kad šalims užtikrinama galimybė ir atsisakyti bylos nagrinėjimo nuotoliu: nesant galimybės teismo posėdžius organizuoti rašytiniu, žodiniu nuotoliniu, žodiniu mišriu (nuotoliniu ir fiziniu) ar žodiniu fiziniu būdu, suplanuoti žodiniai teismo posėdžiai atidedami ir planuojami pasibaigus karantino režimui, o švelnėjant karantino sąlygoms

(karantinui dar nepasibaigus) persvarstoma galimybė grįžti prie bylos nagrinėjimo; byloje dalyvaujantys asmenys nedelsiant informuojami apie teismo posėdžių datos ir laiko pakeitimus. Dar svarbiau yra tai, kad proceso viešumo principo įgyvendinimas užtikrinamas organizacinėmis priemonėmis, iš anksto prognozuojant ir reguliuojant asmenų, pageidaujančių stebėti / klausyti teismo posėdį / posėdžius, srautus, teismo posėdžio vaizdą ir / ar garsą retransliuojant į visuomenei atvirą kitą teismo pastate esančią patalpą.¹⁰⁹¹

Sveikatos apsaugos ministerija 2020 m. gruodžio 28 d. paskelbė atnaujintas rekomendacijas dėl COVID-19 ligos valdymo priemonių organizuojant teismų darbą: „Karantino metu darbas turi būti organizuojamas ir klientai aptarnaujami nuotoliniu, išskyrus atvejus, kai funkcijas būtina atlikti darbo vietoje. Išimtys taikomos, kai gyventojai privalo atlikti savo pilietines pareigas ar įgyvendinant šias pareigas yra būtinybė užtikrinti procesines teises (pvz., susipažinti su bylos medžiaga) ir jų dalyvavimas teismo posėdžiuose yra būtinas. Organizuojant teismų darbą bei teismo posėdžius, turi būti vadovujamasi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. birželio 16 d. sprendimu Nr. V-1471 „Dėl valstybės ir savivaldybių institucijų, įstai-gų, valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių bei privataus sektoriaus darbo organi-zavimo būtinų sąlygų“. Turi būti užtikrinama, kad darbo vietoje dirbtų darbuotojai, neturintys ūmių viršutinių kvėpavimo takų infekcijų požymių. Posėdžiai, pasitari-mai, susirinkimai organizuojami nuotoliniu būdu. Teismo posėdžius organizuoti tik išskirtiniais atvejais, kai jų negalima nukelti vėlesniam laikui.“¹⁰⁹²

Prasidėjus pasaulinei pandemijai (arba pasaulinei epidemiologinei krizei) 2020-aisiais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nestabdė savo veiklos – ir toliau bylos buvo nagrinėjamos taip pat intensyviai. Teisėjų ir teisininkų darbo krūvis nemažėjo – įvertinus 2020 m. rezultatus, bylų išnagrinėta daugiau. Vyriausybės patvirtinti karantino apribojimai pakoregavo darbą valstybiniame sektoriuje, imta dirbti nuotoliniu būdu, o žodiniai teismo posėdžiai persikėlė į virtualią erdvę – tai, žinoma, paveikė visų teismo darbuotojų darbo organizavimą. Dėl pandemijos tapo labai svarbus asmenų informavimas Lietuvos administracinių teismų portaluo-

¹⁰⁹¹ Lietuvos teismai, „Atnaujintos rekomendacijos teismams dėl darbo organizavimo“, 2020 m. gruodžio 8 d., <<https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/atnaujintos-rekomendacijos-teismams-del-darbo-organizavimo/8288>>.

¹⁰⁹² Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, „Dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) valdymo priemonių organizuojant teismų darbą“, 2020 m. gruodžio 28 d., *Teismai.lt*, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/12/rekomendacijos_teismams.pdf>.

se. 2020 m. Vyriausybei paskelbus ekstremaliąją padėtį dėl koronaviruso grėsmės buvo laikinai stabdomas asmenų aptarnavimas administracinių teismų patalpose, tačiau teismai ir toliau tuo pačiu krūviu tęsė savo veiklą – bylos buvo nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka. Buvo atšaukti visi karantino laikotarpiu suplanuoti teismo posėdžiai bylose, nagrinėjamos žodinio proceso tvarka, išskyrus bylas, kurios įstatymuose nustatytais atvejais privalo būti nagrinėjamos skubiai.¹⁰⁹³ Bylų nagrinėjimas žodinio proceso tvarka buvo vykdomas nuotoliniu būdu. Žodiniai posėdžiai teismo posėdžių salėse buvo vykdomi tik išimtiniais atvejais.¹⁰⁹⁴

Nepaisant sudėtingos situacijos, susiklosčiusios dėl COVID-19 pandemijos, teismai 2020 m. tęsė veiklą naudodami įvairias technologines priemones, taip pat ir darbą su Lietuvos teismų informacine sistema LITEKO nuotoliniu būdu. Aktyviausiai iš administracinių teismų nuotoline vaizdo konferencijų įranga naudojosi ir nuotolinius teismo posėdžius vykdė Regionų apygardos administracinis teismas (412 posėdžių). Nuotoliniai teismo posėdžiai organizuoti ne tik su nacionalinėmis, bet ir su užsienio valstybių institucijomis.¹⁰⁹⁵ Dalis teismo darbuotojų pradėjo dirbti nuotoliniu būdu. Siekiant užkirsti kelią galimam viruso plitimui, 2020 m. paskutinį ketvirtį vėl didžioji dalis bylų buvo nagrinėjama rašytinio proceso tvarka arba nuotoliniu būdu. 2020 m. įvyko 156 vaizdo konferenciniai posėdžiai bei maždaug 100 posėdžių naudojant „Zoom“ platformą. 2020 m. per elektroninį teismo paslaugų portalą (EPP) gautos 4368 bylos (įskaitant bylas iš praėjusių metų), išnagrinėta 3014 elektroninių administracinių bylų, 2019 m. per EPP gauta 3361 byla (įskaitant bylas iš praėjusių metų), išnagrinėtos 2225 elektroninės administracinės bylos. Palyginti su ankstesniais metais, 2020-aisiais gerokai padaugėjo gautų ir išnagrinėtų elektroninių administracinių bylų.¹⁰⁹⁶

Pažymėtina, kad COVID-19 pandemija nepadarė didelio poveikio įprastinei Lietuvos administracinių teismų praktikai dėl terminų atkūrimo kaip tik dėl e. teisingumo priemonių panaudojimo galimybės. Spręsdami klausimus dėl skundo padavimo termino atkūrimo Lietuvos administraciniai teismai aklaai netenkindavo

¹⁰⁹³ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, „Dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo darbo karantino metu“, 2020 m. balandžio 10 d., <<https://www.lvat.lt/naujienos/del-lietuvos-vyriausiojo-administracinio-teismo-darbo-karantino-metu/830>>.

¹⁰⁹⁴ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, „Dėl asmenų aptarnavimo LVAT“, 2021 m. gegužės 6 d., <<https://www.lvat.lt/naujienos/del-asmenu-aptarnavimo-lvat/872>>.

¹⁰⁹⁵ Lietuvos teismai, „Veiklos rezultatai“, <<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismai2021-g.pdf>>.

¹⁰⁹⁶ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2020 m. veiklos apžvalga, VAAT, <https://vaat.teismas.lt/data/public/uploads/2021/02/ataskaita_2020.pdf>.

prašymų vien dėl to, kad pareiškėjai nurodydavo į COVID-19 pandemijos sąlygotus veiklos ir judėjimo apribojimus. Pvz., LVAT, vertindamas pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą, konstatavo, kad „pareiškėjas skunde ir atskirajame skunde neginčija aplinkybės, kad jis į teismą kreipėsi praleidęs skundo padavimo terminą, tačiau nesutinka su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad pareiškėjo nurodytos termino nutarimui apskūsti praleidimo priežastys nėra svarbios: pareiškėjo teigimu, nutarimo apskundimo terminą jis praleido dėl nuo jo valios nepriklaususių aplinkybių, t. y. dėl to, kad dėl karantino apribojimų bendrovė dirbo nuotoliniu būdu, dėl judėjimo tarp savivaldybių ribojimo buvo sunku susirasti advokatą. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, įvertinusi pareiškėjo nurodytas aplinkybes, su kuriomis jis sieja termino paduoti skundą praleidimą, sutinka su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad pareiškėjas terminą skundui paduoti praleido ne dėl svarbių priežasčių. Kaip teisingai pažymėjo pirmosios instancijos teismas, pareiškėjas yra juridinis asmuo, kuris veikdamas operatyviai ir tinkamai parinkęs organizacines bei technines priemones, turi geras galimybes laiku paduoti skundą teismui“¹⁰⁹⁷. Kitoje byloje LVAT pažymėjo, kad įmonė savo administracinę struktūrą bei darbus viduje turi organizuoti taip, kad būtų užtikrinama nepertraukiama įprastinė jos veikla. Kaip minėta, skundžiamą nutarimą pareiškėjas gavo 2021 m. sausio 14 d. Jokių teiginių apie sunkumus susirasti advokatą pagrindžiančių įrodymų pareiškėjas nei pirmosios instancijos, nei apeliacinės instancijos teismui nepateikė, nedetalizavo, kaip šie sunkumai pasireiškė ir kodėl su advokatu negalėjo bendrauti nuotoliniu būdu (telefonu, el. paštu ir / ar kt.). Juo labiau, kad ir nagrinėjamu atveju byloje pateikta bendrovės su advokatu sudaryta 2021 m. balandžio 12 d. atstovavimo sutartis yra pasirašyta nuotoliniu būdu (elektroniniais parašais). Taigi byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, kad bendrovė iki 2021 m. vasario 15 d. objektyviai negalėjo įgyvendinti savo teisės apskūsti nutarimą.¹⁰⁹⁸ Be to, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje svarbia termino praleidimo priežastimi paprastai nepripažįstama asmens liga. Nagrinėjamu atveju pareiškėjas teigė, kad atskirąjį skundą laiku jam sutrukdė pateikti įmonės vadovo saviizoliacija, tačiau, kaip teisingai nurodė pirmosios instancijos teismas, ši aplinkybė netrukdė bendrauti su teisininkais

¹⁰⁹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gegužės 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-310-261/2021, <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiaska/tekstas.aspx?id=16093fcb-8b42-445a-93eb-8dcb706b86f5>>.

¹⁰⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-345-815/2021, <<http://www.infolex.lt/tp/1997109>>.

nuotoliniu būdu.¹⁰⁹⁹ Taigi akivaizdu, kad nepaisant pandemijos situacijos Lietuvos administraciniai teismai išlaikė savo ilgametės formuojamos praktikos pagrindines kryptis ir kiekvieną situaciją vertino individualiai.

Pandemijos metu nenutrūko ir Lietuvos kvaziteisminių institucijų darbas. Kadangi Lietuvos pagrindinės kvaziteisminės institucijos (LAGK ir MGK) nėra atspindėtos LITEKO sistemoje, COVID-19 pandemijos poveikis buvo tai, kad minėtos institucijos pertvarkė savo darbą pritaikydamos visą procesą dirbti nuotoliu. LAGK informavo, kad Vyriausybei 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1226 paskelbus visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje karantiną, LAGK darbas organizuojamas ir interesantai aptarnaujami nuotoliniu būdu siekiant užtikrinti komisijos kompetencijai priskirtų funkcijų vykdymą bei sumažinti riziką koronaviruso infekcijai plisti. Visos bylos, kuriose proceso šalys pageidavo žodinio proceso, buvo sustabdytos remiantis ABTĮ 100 straipsnio 1 dalies 13 punktu. Ekstremaliosios situacijos dėl COVID-19 plitimo Lietuvos Respublikoje metu administracinių ginčų nagrinėjimas komisijoje vyko žodine proceso forma vadovaujantis Lietuvos administracinių ginčų komisijos pirmininko 2020 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. 1VE-13 patvirtintu Posėdžių bylose, nagrinėjamos žodinio proceso tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijos patalpose, organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašu. Bylos šalių prašymu / sutikimu administracinių ginčų nagrinėjimas Komisijoje vyksta rašytinio proceso tvarka.¹¹⁰⁰ 2020 m. birželio 16 d. patvirtintas LAGK ir jos teritorinių padalinių posėdžių organizavimo ir vykdymo nuotoliniu būdu tvarkos aprašas¹¹⁰¹ nustato LAGK posėdžių, kuriuose dalyvauja komisijos nariai, bylos šalys ir kiti proceso dalyviai, organizavimą ir vykdymą. Komisijos posėdis organizuojamas ir vykdomas elektroninių ryšių priemonėmis. Šiuo būdu vykstant komisijos posėdžiui pareiškėjas (jo atstovas) ir atsakovo atstovas bei kiti proceso dalyviai (vertėjai, liudytojai ir kt.) į Komisijos patalpas neatvyksta. Papildomai pažymėtina, kad Komisijos darbuotojams buvo visiškai užtikrinta galimybė dirbti nuotoliniu būdu: nupirkti nešiojamieji kompiuteriai ir kita programinė įranga, įdiegta saugi elektroninio pašto programa,

¹⁰⁹⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-255-502/2021, <<http://www.infolex.lt/tp/1988193>>.

¹¹⁰⁰ Lietuvos administracinių ginčų komisija, „Darbo organizavimas Lietuvos administracinių ginčų komisijoje Vyriausybei paskelbus karantiną“, <<https://lagk.lrv.lt/lt/administracine-informacija/darbo-organizavimas-lietuvos-administraciniu-gincu-komisijoje-vyriausybei-paskelbus-karantina-1>>.

¹¹⁰¹ Lietuvos administracinių ginčų komisijos pirmininko 2020 m. birželio 16 d. įsakymas Nr. 1VE-12 „Lietuvos administracinių ginčų komisijos ir jos teritorinių padalinių posėdžių organizavimo ir vykdymo nuotoliniu būdu tvarkos aprašas“. LAGK, <https://lagk.lrv.lt/uploads/lagk/documents/files/Pos%C4%97d%C5%BEi%C5%B3_nuotoliniu_b%C5%ABdu_apra%C5%A1as.pdf>.

surengti mokymai dėl „Microsoft Teams“ naudojimo nuotoliniams posėdžiams ir nuotoliniam darbui.

2020 m. spalio 28 d. buvo pateiktas pranešimas dėl darbo organizavimo MGK paskelbus karantiną¹¹⁰²: „MGK darbas organizuojamas ir klientai aptarnaujami nuotoliniu būdu siekiant užtikrinti MGK kompetencijai priskirtų funkcijų vykdymą bei sumažinti riziką koronaviruso infekcijai plisti. MGK posėdžius rengė nuotoliniu būdu (atvykti į MGK patalpas nereikėdavo). Pareiškėjas ir / ar kiti dalyviai galėjo atvykti į MGK patalpas dalyvauti posėdyje nuotoliniu būdu tuo atveju, jei reikėjo pasinaudoti MGK įranga ir internetu.“ 2020 m. kovo 27 d. buvo patvirtintas MGK posėdžių organizavimo ir vykdymo nuotoliniu būdu tvarkos aprašas.¹¹⁰³

Pandemija ir karantinas nesustabdo teisinių ginčų ir poreikio ginti savo teises teismuose ar ikiteisminiu būdu. Todėl tiek kvaziteisminės institucijos, tiek teismai, tiek advokatai turėjo sparčiai persiorientuoti ir prisitaikyti prie pasikeitusių bylinėjimosi sąlygų, nuotoliniai teismo posėdžiai tapo realybe. Nors dar iki pirmojo karantino teisės normos dėl galimybės užtikrinti proceso dalyvių ir liudytojų dalyvavimą teismo posėdyje, naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip), buvo galiojančios, tačiau tik pavieniai aukštesnių instancijų teismai išskirtiniais atvejais pasinaudodavo tokia proceso galimybe. Pirmojo karantino laikotarpiu teismams prireikė poros mėnesių, kol sustojusios bylos buvo realiai pradėtos nagrinėti nuotoliniu būdu. Bene greičiausiai prie būtinybės tęsti bylų nagrinėjimą prisitaikė Vilniaus apygardos administracinis ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismai, kuriems tenka visas prieglobsčio prašytojų bylų, kurios negali laukti, kol baigsis karantinas, krūvis, bei LAGK ir MGK. Taip pat pažymėtina, kad minėtos teisminės ir kvaziteisminės institucijos išlaikė savo ilgametės formuojamos praktikos kryptis, darbo kokybę ir efektyvumą.

¹¹⁰² Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, „Darbo organizavimas Mokestinių ginčų komisijoje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbus karantiną Vilniaus savivaldybėje“, 2020 m. spalio 28 d., <<https://mgk.lrv.lt/lt/naujienos/darbo-organizavimas-mokestiniu-gincu-komisijoje-prie-lietuvos-respublikos-vyriausybes-paskelbus-karantina-vilniaus-savivaldybeje>>.

¹¹⁰³ Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, <www.mgk.lt>. Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmininko 2020 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 1-11 „Dėl Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžių organizavimo ir vykdymo nuotoliniu būdu tvarkos aprašo patvirtinimo“.